

Klassieke muziek is een onmisbare vorm van weten

Een pleidooi voor het Limburgs Symfonie Orkest en andere orkesten (verstuurd naar de Tweede Kamer fracties juni 2011)

Het kabinet moet bezuinigen omdat de kredietcrisis handenvol geld kost. Het kabinet heeft geld nodig om gaten te dichten die niet door de kunstsector veroorzaakt zijn. De overheid treedt terug en de private belangen worden aangeropen om orkesten te redden. Zij mogen bepalen welke culturele waarden overeind blijven.

De ministers en staatssecretarissen doen gewillig maar niets ontziend hun werk. Het gebeuren wordt overgoten met een flinterdunne ideologische saus die gespeend is van enig kunstzinnig besef. De bezuiniging wordt voorgesteld als een noodzakelijke shocktherapie die de klassieke muziekbranche "gezond" moet maken. De ene criticus beweert dat klassieke muziek een "hobby" is, de andere beweert dat als klassieke muziek zich niet op de markt kan bedruipen zij daarom niet de moeite waard is. Het Amerikaanse model waar concertzalen en orkesten de "hobby" zijn van geldmagnaten wordt ten voorbeeld gesteld. De tandpastafabriek die zichzelf wel op de markt kan bedruipen lijkt van meer waarde dan de Eroica van Beethoven. De klassieke muziekbranche wordt een "gedateerde productiewijze" en "gedateerde consumptiewijze" verweten. Men berekent wat musici kosten en vraagt zich af of mensen nog wel lang stil kunnen zitten, feiten die niets met de waarde van de muziek te maken hebben. Wie denkt in termen van de markt, economische opbrengst en kwantiteit is niet in staat de culturele schade waar te nemen die ontstaat als dergelijke criteria de overhand krijgen.

Critici van de klassieke muziekbranche scharen zich onder de paraplu van de moderne muziekindustrie die veel belang hecht aan de verpakking. "Beroemd willen zijn", "Idols", "X-factor" en "Rockstar for a day" vormen de waan van de dag. De haardracht en kleding van musici en de belichting van het orkest zijn een bepalend criterium geworden. Het gaat niet primair om de muziek die gespeeld wordt, maar om de "life style" waarmee ze ten tonele wordt gebracht. Wie zo'n muziekcultuur aanhangt is niet in staat onbevangen de muziek te horen die een musicus in rokkostuum ten gehore brengt. Deze beleving van de buitenkant wordt aangegrepen om klassieke muziek als gedateerd af te doen.

Doorslaggevend bij muziek is niet de "productiewijze" en de "consumptiewijze". Deze zaken zijn misschien doorslaggevend bij tandpasta, maar niet bij muziek. Bij muziek telt het muzikale bouwwerk en de concentratie waarmee je het werk tot je neemt. Alleen een socioloog of econoom kan met ernst beweren dat je muziek met productie- en consumptiecriteria moet meten, dat "75 man op het podium niet van deze tijd is". Je kunt het orkest uitdunnen en de symfonie sneller spelen, dan zijn de personeelslasten en de zaalhuur lager en kunnen de mensen sneller naar de borrel en het hapje. Dat levert ongetwijfeld geld op, maar daarmee is de muzikale compositie onttakeld. Dergelijke economische criteria hebben niets met de waarde van de muziek te maken.

Dat jonge mensen niet lang kunnen stilzitten om te luisteren lijkt een doorslaggevend argument om klassieke muziek, waarbij je stil moet zitten om te luisteren, te diskwalificeren. Naast de markt is de onrust van onze tijd het criterium geworden om de waarde van de klassieke muziek te minimaliseren. Er moeten concerten komen voor drukke dertigers die zich niet lang kunnen

concentreren. Voetstoots wordt aangenomen dat in onze maatschappij ADHD gedrag maatgevend behoort te zijn. De vele mensen die behoefte hebben om de “tijd te stillen” worden niet opgemerkt.

Sommige muziek kan zichzelf op de markt bedruipen, andere muziek niet. We mogen blij zijn dat popmuziek zichzelf op de markt kan bedruipen. Maar het zegt niets over haar waarde, ook popmuziek is meer dan tandpasta. De waarde van iets zit hem niet in het aantal verkochte cd's of in het aantal luisteraars. Natuurlijk zou het fijn zijn als wat waarde heeft zich ook mag verheugen in veel toeschouwers, maar als die er niet zijn kan iets toch waarde hebben. Wat waarde heeft moet juist beschermd worden, maar daarvoor zijn politici nodig die in staat zijn waarde te onderkennen en niet rekenmeesters die de verkeerde maatstaven aanleggen.

Filosofen, psychologen en neurologen hebben aangetoond dat muziek het klankbord is van de ziel. Zij laat weerklinken wat er in onze psyche klinkt en verplaatst ons in een nieuwe psychische werkelijkheid. Muziek verhoogt de kwaliteit van leven. Zij brengt ons dichtbij het grote geheim van het leven, dat wat we niet kunnen uitspreken, met ons verstand niet kunnen bedenken, maar wat we tijdens ons hele leven voelen. Dit geldt evenzeer voor popmuziek als klassieke muziek. Het Tristan akkoord van Wagner articuleert existentiële momenten die we tijdens ons leven voelen. We begrijpen het akkoord omdat het uitdrukt wat we innerlijk “weten”. Elke symfonie van Beethoven en elke opera van Wagner heeft psychische betekenis. Muzikale diversiteit is nodig omdat ervaringen van mensen divers zijn. We hebben niet genoeg aan “Hoepdepoepe zat op de stoep”. En daarom hebben we orkesten nodig die veel verschillende muziek ten gehore brengen, ook als het bezoekersaantal gering is. Want wat van blijvende waarde is wordt niet bepaald door kwantiteit.

Muziek is een spel met vormen dat vertelt wat op een andere manier onzegbaar is. Zij opent de weg naar een wereld buiten het alledaagse denken en geeft vorm aan dat deel van het bewustzijn van ons bestaan dat niet in begrippen benoembaar en uitlegbaar is. Muziek drukt uit wat we met onze logische categorieën niet te pakken krijgen, wat in ons broeit en naar expressie dringt, maar wat geen genoegen neemt met triviale begrippen. Muziek ontroert, fascineert, brengt tot extase. We verliezen ons, komen in een andere werkelijkheid terecht die het besef van het bestaan, dat misschien klein in ons verscholen lag, heel groot maakt. De beleving van muziek kan de mens vervoeren en ontvoeren naar de dieptebeleving van zijn bestaan. Dan komen vragen op als: “Wat doe ik?”, “Wie ben ik?”, “Waar ga ik naar toe?”, “Hoe ziet mijn leven eruit?” Muzikale composities vertellen verhalen die je misschien al leeft of die je kunt gaan leven. Ze brengen een totaalgevoel van betekenis en zin over die je eigen leven bevestigen of je oproepen anders te gaan leven.

De overheid moet er zorg voor dragen dat klassieke muziek niet vermorzeld wordt door het mechanisme van vraag en aanbod. Het gaat niet om het in stand houden van een “hobby”, het gaat om het behoud van een existentiële waarde. Dit is geen kwestie van smaak, voorkeur of vrijblijvendheid, maar van noodzaak. Het gaat om zingeving die de essentie vormt van onze beschaving, een diepzinnig weten buiten de waan van alledag. Muziek, klassiek of populair, articuleert ons bestaan. Wie de markt de dienst laat uitmaken sluit zijn ogen voor waarden die in deze markt niet thuis horen. En wat geldt voor de muziek geldt ook voor de andere kunsten.

Dr. Henk Smeijsters is lector aan de Hogeschool Zuyd. Hij schreef onder meer *De kunsten van het leven* (2008) en *Autonomie. Hoe word ik een persoonlijkheid in een turbulente wereld?* (2010).